

ningens linje, skulle komma i fråga för spärrade profiler redan är väl bevakade och skyddade. Värde av att ha spärrade låssystem i sådana här objekt är därför mycket litet. Dessutom förekommer spärrad profil endast i fråga om stiftcylinderlås. Om utredningens förslag om komplettering av byggnadsstadgan genomförs kommer dessa lås sannolikt att förlora i betydelse.

Det har i den allmänna debatten påtalats att man i dag utan några större problem kan kopiera nycklar med spärrad profil till försvarets anläggningar. Teoretiskt finns det naturligtvis en sådan möjlighet. Med hänsyn till de stränga säkerhetskrav som gäller inom försvaret måste dock risken att någon obehörig skulle komma över sådana nycklar bedömas som mycket liten. Dessutom är objekt som är känsliga från försvarssynpunkt redan väl skyddade på andra sätt än genom spärrade låssystem. En utökad kontroll av hanteringen av spärrade nyckelämnen kommer därför knappast alls att minska riskerna för att obehöriga skaffar sig tillträde till försvarets anläggningar.

Förslaget om tillståndsplikt för innehav och tillverkning av *dyrkverktyg* kommer knappast att få några nämnvärda brottsförebyggande effekter. Enklare dyrkverktyg kan egenhändigt tillverkas relativt enkelt. En person som i oärligt syfte vill ta sig in någonstans kommer knappast att låta sig hindras av att det krävs tillstånd för innehav av dyrkverktyg. Det skall tilläggas att tillverkning och innehav av dyrkverktyg redan är kriminaliserat i samband med förberedelse till exempelvis grov stöld.

2.2 Skrivelse till regeringen från brottsförebyggande rådet

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har i skrivelse till regeringen den 13 december 1977 hänvisat till vad som har sagts i den i avsnitt 2.1.3 refererade promemorian samt anfört följande.

På den svenska marknaden har nyligen kommit ut nyckelautomater för snabbtillverkning och kopiering av nycklar. Automaterna ställs upp i bensinstationer och vanliga butiker som en service åt kunderna. Nyckelautomaterna erbjuder visserligen konsumenterna en ökad service när det gäller att få nycklar kopierade snabbt och enkelt. Detta sker dock till priset av en försämrad kontroll över spärrade nyckelämnen. Enligt uppgifter i pressen har det sålunda förekommit att s. k. spärrade nycklar kopierats i sådana automater utan kontroll av beställarens behörighet. Om dessa brister i kontrollen visar sig bli utbredda kommer, enligt rådets uppfattning, risken för inbrott i bostadsområden och industrier där huvudnyckelsystem används att öka. Den enskildes försäkringsskydd försämrars också, eftersom försäkringsbolagen i regel inte betalar ut ersättning vid inbrott som sker med hjälp av nyckel. Det kan inte heller uteslutas att också de traditionella låssmedsföretagen av konkurrensskäl blir mer "kundvänliga" och ger efter på säkerhetskraven. Härtill kommer också att den säkerhet som vid tiden för regeringens beslut i denna fråga ansågs föreligga beträffande spärrade nyckelämnen i dag, enligt vad BRÅ erfarit, i avsevärd mån försvagats genom att flera företag, som ej är anslutna till Assas system, importerar och säljer sådana ämnen.

BRÅ vill med denna skrivelse fästa regeringens uppmärksamhet på den oro rådet känner inför en utveckling som sannolikt hade kunnat undvikas genom åtgärder i linje med av låsutredningen föreslagna.

2.3 Riksdagsuttalanden

I riksdagsmotionen 1977/78: 401 hemställdes att riksdagen skulle anta ett i motionen framlagt förslag till lag om låsinstallation m. m. Förslaget innehöll bestämmelser om auktorisation av låssmeder och om krav på tillstånd för tillverkning av nycklar m. m. i enlighet med låsutredningens förslag.

I motionen 1977/78: 1639 hemställdes att riksdagen gav regeringen till känna vad i motionen hade anförts om översyn av låsutredningens förslag och vad därefter i ärendet hade förekommit samt att riksdagen hemställde om förslag till åtgärder för att motverka den ökade förekomsten av brott och stöld.

Med anledning av motionerna uttalade näringsutskottet den 28 mars 1978 (NU 1977/78: 46) bl. a. följande efter att ha redogjort för innehållet i den tidigare omnämnda promemorian (avsnitt 2.1.3) och BRÅ:s skrivelse (avsnitt 2.2).

Regeringens ställningstagande har föranlett de båda motioner som behandlas här. Motionen 1977/78: 401 går ut på att riksdagen skall anta låsutredningens förslag till lag om låsinstallation m. m. Det innehåller bestämmelser om auktorisation av låssmeder och om krav på tillstånd för tillverkning av nycklar m.m. I motionen 1977/78: 1639 förordas en översyn av utredningens förslag "och vad därefter i ärendet förekommit". Med det sistnämnda tycks motionärerna åsyfta remissbehandlingen, en framställning (refererad i det föregående) från brottsförebyggande rådet till regeringen och uppgifter som tyder på att antalet inbrott har ökat avsevärt under de senaste åren. Brottsförebyggande rådet uttrycker i sin skrivelse oro över denna utveckling och menar att den sannolikt hade kunnat undvikas genom åtgärder i linje med dem som låsutredningen föreslog.

Sedan motionen avlämnades har det tilldragit sig uppmärksamhet att ett företag har marknadsfört en "dyrkpistol", varmed det uppges vara lätt att öppna så gott som alla typer av cylinderlås. Konsumentombudsmannen har hos marknadsdomstolen ansökt om förbud enligt 4 § marknadsföringslagen (1975: 1418) för företaget att saluhålla denna vara till privatpersoner.

Ett gott låsskydd har otvivelaktigt stor betydelse när det gäller att förebygga inbrott. Regeringen har som ovan nämnts aviserat att bestämmelser om låsskydd skall införas i byggnadsstadgan. En motion i detta ämne kommer att behandlas i annat sammanhang. När det gäller de förslag om auktorisationssystem och tillståndsplikt som låsutredningen har lagt fram delar utskottet regeringens uppfattning. Åtgärder av denna art kan visserligen ha en brottsförebyggande verkan. Det är dock osannolikt att de skulle bli så effektiva att det skulle uppväga de nackdelar som de skulle medföra. Därför vill utskottet inte nu förorda någon sådan lagstiftning som föreslås i motionen 1977/78: 401 och inte heller en sådan begäran från riksdagens sida som påyrkas i motionen 1977/78: 1639. Utskottet utgår från att regeringen och berörda myndigheter fortsättningsvis noga följer utvecklingen och överväger olika möjligheter att genom förbättrat låsskydd och på annat sätt dämpa inbrottsfrekvensen.

Utskottet hemställde om avslag på motionerna. Riksdagen biföll denna hemställan.

2.4 Bestämmelserna i marknadsföringslagen och brottsbalken

Marknadsföringslagen (1975: 1418) har till ändamål att främja konsumenternas intressen i samband med näringsidkares marknadsföring av varor, tjänster och andra nyttigheter samt att motverka marknadsföring som är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare. Lagens centrala bestämmelser finns i tre generalklausuler. Av intresse i det här sammanhanget är främst bestämmelserna i 2 och 4 §§.

Enligt 2 § är det möjligt att förbjuda reklamåtgärd eller annan handling som företas vid marknadsföring av vara, tjänst eller annan nyttighet och som genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare.

I 4 § anges att förbud kan meddelas mot bl. a. saluhållande till konsument för enskilt bruk av vara, som på grund av sina egenskaper medför särskild risk för skada på person eller egendom. Detsamma gäller om varan är uppenbart otjänlig för sitt huvudsakliga ändamål.

Generalklausulen om otillbörlig marknadsföring ger i fråga om alla varor och tjänster på marknaden stöd för förbud mot reklamåtgärder som exempelvis brister i vederhäftighet. Något ingripande mot själva saluhållandet av produkter som dyrkpistoler torde dock inte vara möjligt med stöd av denna bestämmelse. Genom marknadsdomstolens beslut (jfr avsnitt 2.5) har också fastslagits att inte heller regeln i 4 § marknadsföringslagen om produktsäkerhet utgör grund för ingripande mot försäljningen av dyrkpistoler eller liknande verktyg.

I 23 kap. *brottsbalken* finns bestämmelser om försök, förberedelse, stämpling och medverkan till brott.

Enligt 23 kap. 2 § första stycket kan den som, med uppsåt att utföra eller främja brott anskaffar, förfärdigar, lämnar, mottager, förvarar, fortskaffar eller tar annan dylik befattning med bl. a. dyrk eller annat sådant hjälpmedel, dömas för förberedelse till brott. Enligt 8 kap. 12 § är bl. a. stöld och grov stöld straffbelagt på förberedelsestadiet. För straffbarhet förutsätts uppsåt att utföra eller främja straffbelagd gärning. Gärningsmannen skall antingen själv ha uppsåt att begå brott eller äga kännedom om att annan har uppsåt att begå brott. Det behöver dock inte vara fråga om ett visst bestämt brott.

I 36 kap. *brottsbalken* finns bestämmelser om förverkande av egendom och om annan särskild rättsverkan av brott.

Enligt 36 kap. 2 § gäller bl. a. att egendom, som har använts som hjälpmedel vid brott enligt *brottsbalken*, kan förklaras förverkad, om det är påkallat till förebyggande av brott eller annars särskilda skäl föreligger.

Enligt 36 kap. 3 § kan vidare föremål, som på grund av sin särskilda beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till brottslig användning, förklaras förverkat. Att brott har begåtts är inte en förutsättning för denna bestämmelses tillämpning. För att ett förverkande skall kunna ske är det emellertid inte tillräckligt att beskaffenheten i och för sig är sådan att föremålet kan befaras komma till brottslig användning. Därutöver fordras att omständigheterna ger stöd för en sådan farhåga.

Med stöd av bestämmelserna i brottsbalken kan det således vara möjligt att under vissa förutsättningar förverka dyrkverktyg. Någon generell kontroll över handeln med dyrkverktyg kan man dock givetvis inte uppnå med stöd av dessa bestämmelser.

2.5 Den kritiserade marknadsföringen av dyrkpistoler

Sedan början av år 1978 har ett företag i Malmö marknadsfört dyrkpistoler genom bl. a. annonser i dagspressen.

Rikspolisstyrelsen hemställde i skrivelse den 14 februari 1978 till konsumentverket att konsumentombudsmannen (KO) skulle pröva huruvida marknadsföringen kunde anses stå i överensstämmelse med marknadsföringslagens bestämmelser. Enligt rikspolisstyrelsens mening kunde en okontrollerad försäljning av verktyg av detta slag leda till en ökning av antalet inbrott i bostäder och bilar med stora skadeverkningar som följd.

I begärt yttrande till KO den 9 mars 1978 anförde Svenska Stöldskyddsföreningen bl. a.

Denna dyrkpistol måste anses vara ett utmärkt hjälpmedel för uppdyrkning av den typ av lås för vilken den är avsedd. Under en lång följd av år har all världens låsfabrikanter försökt att omkonstruera sina låstyper så att låspistolen icke skulle kunna användas för ett illegalt öppnande, men något verksamt botemedel har icke framkommit förrän under de allra senaste åren.

För att kunna handha och uppnå eftersträvat resultat med detta dyrkverktyg krävs av utövaren viss kännedom om låskonstruktioner, kunna tillvarata verktygets möjligheter och framför allt ha träning i pistolens handhavande.

Pistolen kan användas endast för dyrkning av s. k. stiftcylinderlås. Den fungerar icke i skivcylinderlås, av t. ex. den typ som finns i de flesta bildörrarna, kan icke dyrka ett i Sverige förekommande dörrlås av det finska fabrikkatet ABLOY och den kan ej heller användas för öppnande av de s. k. tillhållarlåsen.

Stiftcylinderlås användes utan tvivel i minst 80 % av våra vanliga lägenhets- och villadörrar. Denna låstyp förekommer också dock i mindre utsträckning i kontors-, affärs- och lagerdörrar. Stiftcylinderlås är också mycket vanliga som hänglås, skåplås etc.

Det finns t. o. m. vissa mindre kassaskåp som avläses med stiftcylinderlås. I Sverige vanligtvis förekommande stiftcylinderlås är av de svenska fabrikaten ASSA, FAS och Låsbolaget. Här i landet förekommer en hel del utländska stiftcylinderlås av bl. a. fabrikaten YALE,

GAF, LIPS, BKS etc. Äldre såväl svenska som utländska stiftcylinderlås, som fortfarande finns i stor omfattning här i landet, är som regel mycket lätta att öppna med dyrkpistolen.

Om vid användandet av pistolen personen i fråga är väl förtrogen med verktyget och detta medför att låset kan öppnas snabbt genom endast ett fåtal avtryckningar uppkommer med stor sannolikhet inga karaktäristiska spår efter dyrkningen. Om däremot många avtryckningar måste ske för att låset skall kunna dyrkas upp uppstår på de i låscylindern befintliga spärrstiftens undersida märken så att det vid en kriminalteknisk undersökning kan föras i bevis att en dyrkpistol använts i låscylindern. Därvid krävs emellertid att cylindern tillvaratages i nära anslutning till dyrkningsförfarandet. Har den till låset hörande nyckeln ett flertal gånger fått verka i låset kan de specifika märkena suddas ut.

En mindre omfattande försäljning av dessa amerikanskstillverkade dyrkpistoler har förekommit här i landet sedan minst 25 år tillbaka. Det är två här i Stockholm etablerade firmor som idkar engrosshandel med lås, verktyg och andra förnödenheter för låssmedsbranschen som också saluför dessa låspistoler. Försäljningen har emellertid endast skett till etablerade låssmeder och till andra som bevisligen har haft legal användning av pistolen. De två firmorna är AB KÅFS Industrier, Hornbrugsgatan 19 och COPIAX AB, Runebergsgatan 12. Det finns en gammal överenskommelse mellan dessa bolag och Stockholms-polisen att om minsta tvivel föreligger om vederbörande köpares lämplighet att inneha detta och andra dyrkverktyg då skall yttrande inhämtas. Numera ställer bolagen sina förfrågningar till Stöldskyddsföreningen eller Rikspolisstyrelsen.

Med ovanstående uppgifter är vår förhoppning att de av KO i skrivelsen framställda frågorna har besvarats. Utöver detta vill dock Stöldskyddsföreningen lämna ytterligare kommentarer. Bevisligen har denna typ av dyrkverktyg använts vid inbrott och stöld. Statens Kriminaltekniska Laboratorium har vid några tillfällen kunnat bevisa att dyrkpistol använts vid illegala angrepp på lås. Även Stöldskyddsföreningen har vid flera tillfällen kunnat iakttaga att dyrkpistol kommit till användning i stiftcylinderlås. Utöver detta kan nämnas att för några år sedan utfördes en hel del stölder ur de kassalådor, som finnes uppsatta i telefonkiosker och som avläses med stiftcylinderlås och dessa stölder möjliggjordes med tillhjälp av en dylik dyrkpistol. Omfattningen av inbrott och stöld som utföres genom begagnande av olika typer av dyrkverktyg kan icke statistiskt bevisas. Tillvägagångssättet vid många av de inbrott och stölder som utföres i dag kan icke av polisens brottsplatsundersökare klarläggas bl. a. på grund av brist på tid, personal och andra resurser och det kan finnas skäl att antaga att en del av dessa ouppklarade brott utföres med hjälp av dyrkpistol.

Stöldskyddsföreningen vill i detta sammanhang till KO framföra som sin uppfattning att det måste anses vara absolut oförsvarligt att låta ett dylikt dyrkverktyg försälgas i öppen handel till vem som helst.

KO yrkade, med stöd av 4 § första stycket marknadsföringslagen, hos marknadsdomstolen förbud vid vite för företaget att saluhålla dyrkpistolen till privatpersoner.

I 4 § första stycket marknadsföringslagen föreskrivs bl. a. att näringsidkare som till konsument för enskilt bruk saluhåller "vara, som på